

OSMANLIDA BELEDİYECİLİĞİN GELİŞİMİ VE MODERNLEŞME ÇABALARI

Ahmet DENİZ¹

Pınar AKARÇAY²

Adem KARAKAŞ³

ÖZET

Bu çalışmada Osmanlı'da belediyeçiliğin doğuşu, gelişim süreci ve çeşitlenmesi dönemsel olarak aktarılmaya çalışılmaktadır. Osmanlı dönemdeki belediyeçilik anlayışının Tanzimat öncesi ve Tanzimat sonrası süreci incelenmektedir. Osmanlı geleneksel yapısı içinde Şehremini sisteminin oluşumu, vakıf, lonca, mahalle, kadılık benzeri kurumların Tanzimat sonrası dönemdeki İstanbul Şehremaneti ve Altıncı Daire-i Belediye sürecine doğru gidişi aktarılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı kurumları, Klasik dönem, Yerel yönetimler,

THE DEVELOPMENT OF MUNICIPALITY AT OTTOMAN AND MODERNIZATION EFFORTS

ABSTRACT

In this study, it is tried to transfer periodically, the rising, development process and diversification of municipality at Ottoman. It is studied hatmunicipality understanding at Ottoman period before Reforms and after Reforms. It is transferred the formation of Şehremini system in Ottoman traditional structure, and going of foundation, guild, district and institutions like kadi towards to İstanbul Şehremaneti and Sixth Daire-i Municipality process.

Keywords: Ottoman Institutions, Classical Period, Local Administrations

1.GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin Belediyeçilik anlayışı modern ve sistemli bir şekilde olmaktadır. Nitekim Osmanlı belediyeçilik anlayışı bulunduğu dönem itibariyle birçok ülkeye örnek teşkil etmektedir. Belediyeçilik anlayışında yerel idari birimler ve belediye hizmetleri çeşitli şekillerde yürütülmektedir.

Osmanlı Devleti'nde geleneksel belediyeçilik anlayışının sona ermesi Tanzimat dönemine tekabül etmektedir. Batılı anlamda belediyeçilik anlayışının Tanzimat ile birlikte Osmanlı Devleti'nin yerel yönetim şeklini de belirlemektedir. Bu nedenle Osmanlı Devleti'ndeki belediyeçilik anlayışını iki kısma ayırmaktayız. Bu kısımlardan birincisi klasik dönem Osmanlı belediyeçilik anlayışı ve Tanzimat sonrası belediyeçilik anlayışı olarak gruplandıracağız. Bir reform hareketinin genel niteliği içinde değerlendirilmesi gereken, yerel yönetim geleneğinin olmadığı bilinmektedir. Buna rağmen Osmanlı İmparatorluğunda da akla ilk gelen, en önemli yerel yönetim kuruluşu vakıfların olmasından dolayı, belediye ve belediyeçiliğin geçirdiği evrimsel süreci inceleme altına aldık(Sunay, 2002: 113).

¹ Yrd. Doç. Dr. Trakya Üniversitesi, Keşan, Yusuf Çapraz Uygulamalı Bilimler Yüksek Okulu, İktisat Tarihi, ahmetdenizz@hotmail.com.tr

² Dr. Trakya Üniversitesi, Keşan, Yusuf Çapraz Uygulamalı Bilimler Yüksek Okulu, Hukuk(Yerel Yönetimler),

³ Doç. Dr. Adnan Menderes Üniversitesi, Söke İşletme Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Bölümü, karakasadem@gmail.com.tr

11. Tanzimat Öncesi Osmanlı Şehirlerinde Yönetim(Belediye Hizmetleri)

Osmanlı Devleti'nde belediye ile ilgili konulan ilk vergi olarak "Bac vergisi" bilinmektedir. Bu vergi Osman Gazi döneminde konulmuştur. Diğer ismi Pazar Resmi olarak bilinmektedir(Eryılmaz, 2007: 184). Bu durum belediyenin en önemli yerel kuruluş olduğunu kanıtlar niteliktedir. Yukarıda da değinildiği gibi Osmanlı İmparatorluğu'nda belediye yapısı incelenirken konuyu yukarıda da değindiğimiz gibi klasik dönem Osmanlı belediyeçiliği ve Tanzimat sonrası Osmanlı belediyeçiliği olarak incelenecektir.

Aslında Osmanlı'nın su ve çeşme konularını içeren arşiv belgeler belediye tarihi ile doğrudan ilişkilidir. Osmanlı sularının politika ve hukuk açısından incelenmesinde belediyeleştirme, kentsel hizmetler tarihi ve faaliyetleri hakkında faydalı bilgiler sunmaktadır. Dönemin en modern ve en yeni sistemine sahip olan Osmanlı'dır. Su hizmetleri yönetimi sisteminde, işletme ve teşkilat yapısını özerk vakıflar sayesinde örgütlenmiş birliklere sahiptir. Şehirler siyasi otoritenin yakın denetimi altında kalmaktadır. Bu sağladığı imkândan dolayı özel vakıf hukuku içinde faaliyet göstermişlerdir. Arşiv belgelerine göre XVI. yy'da Osmanlı yönetiminin, evlere su vermek çok maliyetli ve zor olduğundan, merkezi konumda bulunan mahalle çeşmelerine su götürmüştür. Şehirleri su altyapısını bu plan çerçevesinde çözmüştür. Osmanlıya Selçukludan miras kalan anlayış çeşmelerin bir cami veya medrese yanlarına yapılmasıdır. Meydan Çeşmesi olarak isimlendirilen merkezi konumda hizmet veren bu yapıları, 18. Yüzyıl arşiv belgelerinde çok fazla görülmektedir. Sultanın izniyle yalılara ve büyük konaklara künk sistemi ile getirilen mülk suları, dışında halkın büyük çoğunluğu tüm su gereksinimini sarnıç, su kuyusu evinin bahçesindeki dolap veya büyük küpler gibi yerlerde biriktirilen, mahalle çeşmesinden taşınan sudan veya toplama suyundan sağlanırdı. XVII. Yüzyıldan sonra başta İstanbul'un, diğer büyük şehirlerinde alt yapı hizmetlerinin hızlandığını, su tesislerinin yenilenmesi ve geliştirilmesi ile su dağıtım ağı da genişlemiş olduğunu arşiv belgelerinde bolca görmekteyiz(Çelik, 2000: 14).

Osmanlı Kentsel yaşamında altyapı hizmetleri sağlayan kurumlar kadılık makamları, vakıflar ve loncaların gayretleri ile icra edilmekteydi. Su faaliyetleri için her kentte birçok vakıf kurulmuşken kaldırım, kanalizasyon ve temizlik gibi hizmet faaliyetleri için vakıflar kurulmamıştır. Bu tür altyapı faaliyetleri için kentin yöneticileri, direk halkın kendisine görev tebliğ ediyordu. Osmanlı şehir yaşantısında, mahalle sakinleri evinin önünü temizlerdi. Çıkan çöpünü denize dökmekle veya belirlen çöplüklere atmakla yükümlüydü. Kim zaman bu tür işleri "arayıcılar" adı verilen ve ücret karşılığında yaptırılırdı. Sokakların temizliği, pazarlar ve çarşıların temizlik faaliyetleri kentte oturan vatandaşlara angarya yöntemi kullanılarak icrası gerçekleştirilirdi. Maalesef temizlik faaliyetleri yetersiz, devamsız, kuralsız bir şekilde yapılmaktaydı. Sokakların görüntüsü kirli ve pis kokular içerisinde devam etmekteydi. Osmanlı kentlerinde hemen hemen hiç kaldırım bulunmuyordu. Temizlik ve aydınlatma gibi faaliyetlerinin yanı sıra kentlerin altyapı hizmetleri için kurulmuş bir düzen olmadığı görülmüştür. Kanalizasyon hizmetleri de tıpkı diğer hizmetlerine gibi, çok yetersiz çağa uygun olmadığı değerlendirilmiştir. Kanalizasyon hizmetleri, sokak ve bahçelere büyükçe çukurlar açılarak giderilmeye çalışılmıştır. Bu sebeple Osmanlı kent yaşantısında birçok kez bulaşıcı hastalıklarla mücadele etmek zorunda kalmıştı. Azda olsa bazı büyük binalar, kışlaların, büyük camilerin lağımaları olarak, sahile kadar künkler döşenir ve bölgedeki yapıların lağımaları bunlara bağlanırdı(Ergin, 1932: 33-39).

16. Yüzyıl kayıtlarında "su yolcu nazırlığına" Ata Tarihi'nde de rastlıyoruz. İstanbul Ağası, Mimar Ağa, Ser Mimar, Mimar-ı Sani, Su Nazırı, Kireççi Başı, Ambar Müdürü,

Tamirat Müdürü bulunmuş. Su Yolcu Nazırı'nın Mimar Ağa'ya bağlı toplam 17 adet inşaat tamirat atölye bölüm şefleri arasında, Mimar Ağa'nın yardımcısı faaliyetlerinde icra etmiştir. Kuruluş yılı Fatih Sultan Mehmet dönemine dayanmaktadır. Su ihtiyaçları arttıkça bu kuruluş genişledi ve Kanuni Sultan Süleyman döneminde ise tamamen kurumsallaştırıldı. Kurumun bünyesinde su nazırı, su meclisi, kâtipler, keşif memurları, odacı, korucular, çavuşlar, neccarlar, bend muhafızları, suyolcular, şehir sakaları, löküncüler ve bölükbaşılar hizmetlerinin icrası için görevli personeller oluşturuldu(Nirven, 1946: 62-63) ve (Çelik, 2000: 152-154).

Tanzimat öncesinde çağdaş yerel yönetim yapılarının olduğunu söyleyemediğimiz Osmanlı İmparatorluğu'nda bu durum yerel hizmetlerin görülmediği anlamına gelmemelidir. Bunun sebebi klasik dönemde Osmanlı Devleti'nde bulunan yerel hizmetlerin genelde gönüllü vakıflar tarafından yürütülmesi ile bağdaşmaktadır(Sunay, 2002: 116). Bunların denetleme yetkisi kadılarda olduğundan sırasıyla bu kurumları tanıyalım.

21.1. Osmanlı Şehirlerinde İdari Yapı Düzeni

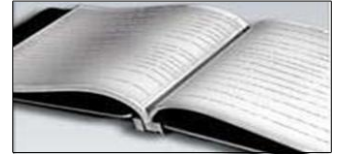
İslam devletleri içinde özgün bir yeri olan, kaza olarak adlandırılan yerleşim birimine atama yolu ile işbaşına getirilen görevlilere kadı denirdi. İdari, mali, askeri ve belediyeçilik anlayışı çerçevesinde, adli yetkilerin hemen tümüne sahip üst düzey devlet memurluğu makamıdır. Kadılık kurumu; Tanzimat'tan önceki dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nda belediye idaresini temsil yetkisi verilmiştir(Ortaylı, 2008: 261).

Osmanlı idari yapısında kadılık makamı, kazalarda imar işlerinin takibi, belediyeçilik kapsamında temizlik, altyapısal işlerin idare edilmesinde, müeyyideci olarak görev yapan, şeri hukukun uygulanmasından sorumlu kurum olmuştur. Belediyenin yönetilmesi ve düzenin sağlanması, esnaf arasında bağların güçlendirilmesi, fiyat denetiminin yapılması, Pazarların kontrol edilmesi, okulların, camilerin idare edilmesi gibi görevleri kadılık müessesesi tek başına yürütmüştür(Ortaylı, 1976: 100).

Osmanlı İmparatorluğu'nda kadı görevini icra ederken, ona yardımcı olması için belirli memurları görevli olarak atanmıştır. Bu memurlar arasında subaşı, naib, imam gibi alt dallar görev yapmıştır. Bunlar dışında farklı işlerde görev yapmak için çöplük subaşısı ve böcekbaşı gibi kurumlarda hizmetlerde bulunmuştur. Bu görevlilerden asayişten sorumlu olarak subaşı görev almıştır. Belediye hizmetlerini yürütülmesi için ayrılmış özel bir bütçesi, ekstra bir memuru bulunmamaktadır(Yörükoğlu, 2009: 135).

Görev alanı çok geniş olan kadının belediyenin yönetiminden ve idare edilmesinin dışında adli işlere de bakmıştır. Kadının maaşı belediyede verdiği hizmetler ile eşdeğer olarak vergilerden ve cezalardan alınmıştır(Es, 2008: 27).

Evkaf Nezâreti 1826'da kurulmuş ve evkaf sularının planlı olarak yönetilmesine imkân sağlamıştır. Nafia Nezaretinin görevi, İstanbul'un altyapı ve tadilat işleri, Zabtiye Müşiriyeti, güvenlik işleri ve lağım gibi faaliyetlerin onarımı ve bakımını üstlenmiştir. Hükûmet 1826 senesinde Evkaf Nezaretini idaresine, gönüllü kuruluşlar olarak faaliyete bulunan vakıfları bağlamıştır. Evkaf Nezaretinin merkezi yapısı diğer kurumlara nazaran çok başarılı olduğu görülmektedir. 1854 yılında İstanbul'da ilk belediye örgütü kurulmasına rağmen Evkaf Nezaretini'nin bu başarısı sonucu olarak, belediyelere devredilmeyerek, vakıflarca devam ettirilmesine karar verilmiştir. Vakıflar, Cumhuriyet'e kadar varlıklarını sürdürmüştür(Ergin, 1932: 33-39).

1.2. Osmanlı Şehir Düzeninde Vakıfların Katkıları

Osmanlı'dan önceki Türk toplumlarında olduğu gibi Osmanlı toplumunda da hem ekonomik hem de insanlar arası dayanışma ve yardımlaşma gibi bir işlevi olduğundan sosyal bir kurum olan vakıfların şehir hizmetlerinin görülmesi ve yürütülmesinde önemli bir işlevi olmuştur. Günümüzde belediye ve bayındırlık hizmetleri denilen yerel hizmetlerin yerine getirilmesinde önemli bir bölümü üstlenmiş olan vakıflar sosyal anlamda halkın her türlü ihtiyacını gidermeye çalışmıştır. Bunun yanında halkın ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde camiiler, çeşmeler, köprüler gibi hizmetlerde bulunulmuştur(Karabulak, 2013: 32-33).

Vakıf sisteminde zengin bireylerden vakıf eserlerinin yapımı esnasında maddi gelirlerde elde edilmiştir. Varlıklı kişiler bu yardımları her dönem kendi rızalarıyla yapmışlardır(Yörükoğlu, 2009: 135). Vakıf sistemi sayesinde sosyal alanlarda maddi sıkıntılar çekilmeden gelirler elde edilmiştir. Nitekim bu gelirler Osmanlı Devleti'nin ekonomisini hafifletmiştir(Çelik, 1995: 589).

Vakıfların toplumsal konulara karşı hassasiyeti, İslam kültürünün etkisiyle olmuştur. Nitekim İslamiyet'te toplumsal yardımların önemine vurgu yapılmış ve bunun için teşvik edici söylemler olmuştur. Ayrıca vakıfların zengin kişiler tarafından tercih edilmesinde ki diğer bir neden ise vakıflara bağlı olan kişilerin vefatları halinde servetlerini bırakabilmeleri etkili olmuştur(Yörükoğlu, 2009: 135).

Vakıflar toplumsal faydalar dışında sosyal dayanışmayı da sağlama açısından önemli hizmetlerde bulunulmuştur. Bu anlamda servetini devreden kişi servetin miktarını, amaçlarını ve kullanım şeklinde şahitler eşliğinde imzalar atılarak devredilmiştir(Ersoy, 2003:137).

Bazı vergi muafiyetlerinin de tanındığı sosyal bir kurum olan vakıflar, toplumdaki yardım işlerini her yönden takip etmiş ve belediyeler gibi hizmetlerde faaliyetler göstermişlerdir. Kamu hizmeti niteliğindeki hizmetleri, vakıflarca yerine getirilmiştir. Şehirlerin sosyal ve altyapı konularında çıkan ihtiyaçlarının karşılanması öncelikli amaç edinmişlerdir(Yörükoğlu, 2009: 135). Bu Osmanlı ekonomisindeki vakıfların yerini ve önemini de göstermiştir.

31.3. Osmanlı Şehir Düzeninde Lonca Teşkilatı Katkıları

Tanzimat öncesi Klasik Osmanlı idari yönetimlerinden olan lonca teşkilatı hem kamu hizmetleri olarak görev yapmış hem de sivil toplum örgütü şeklinde rol almıştır. Mesleki gruplaşmalar, hiyerarşik yapıda örgütlenmiş esnaf birliklerinden oluşmakta olan lonca, kent merkezlerinde üretimi ve tüketimi elinde tutmuştur. Loncalar esnaf arasında yönetimi sağlamıştır. Mesleki gruplaşmalardan doğan loncaların; kendi işyerlerinin tertip ve düzenini sağlama sorumluluğu olup; bu sorumluluğu yerine getirmek için üyeler bölümler şeklinde bir fonda toplamışlardır. Bu gelir sayesinde çarşının bakımı, onarımı, temizliği gibi yerel nitelikteki işler yapılmıştır. Her Loncanın vazifelendirdiği esnaf şeyhi veya esnaf kethüdası bulmuştur. Bu meslekte olanlar Esnaf şeyhi veya esnaf kethüdası tarafından seçilmiştir(Çelik, 1995: 589).

Loncaların görev bakımından ikiye ayrılmıştır. Görevlerden birincisi olarak lonca içindekilerin mesleki aktivitelerini incelemek ve bunları düzenleme olmuştur. Bu aktiviteler içinde loncalar üretimin nasıl şekillendiğini, ürünlerin kalitesini kontrol etmeyi ve fiyatların belirlenmesinde rol almıştır. Diğer görevlerden bir tanesi ise idare ile halk arasındaki iletişimin sağlanması, anlaşmazlıkların çözülmesi gibi vazifeler üstelenmiştir(Es, 2008: 27).

1.4. Osmanlı Şehir Düzeninde Mahalle Yönetimi

Osmanlı Devleti'nin önemli kurumlarından olan mahalle yerel yapıların temelini oluşturmuştur. Mahalle günümüz düzenine göre kurulmuş ve şeklini Osmanlı'dan alan bir yapı özelliği taşımıştır. Mahalleler idari yönetimde en alt birim olarak görev yapmıştır. Mahallelerde çeşme, okul, camii, hamam gibi müesseslerden oluşmuştur(Şahin ve Işık, 2011: 30).

Saka Loncası, 15. yüzyılda kurulduğu bilinen ve vatandaşın evine kadar, beli bir ücret karşılığında su taşıyan kişileri bir meslek gurubu olarak doğmuştur. Doğada canlılara su taşıyan saka kuşundan ismini almıştır. 19. yüzyılın sonuna kadar, evlere her mahallenin loncaya kayıtlı sakası su sağlardı. Sakalar halktan, yeniçerilerden, atlı veya yaya sakalar olarak faaliyetlerinde bulunurlardı. Osmanlı İmparatorluğu'nun sakaları ayaklı su şebekesi veya su neferleri olarak isimlendirildiği görülmektedir. Evlerde su tesisatının olmaması, çeşme ile ev arasındaki mesafenin çok olması ve kadınların su taşımalarındaki yaşadığı zorluklar sakalık mesleğin doğmasında büyük etken olmuştur(Doğan, 2004: 67).

Mahalle yönetiminde önemli vazifeler üstlenmiş olan imamlar mahalle ahalisinin arasındaki sorunları çözme görevi gibi vazifeler yapmıştır. İmamlar, kadılara karşı birinci derecede sorumlu olup; padişah beratı ile atanmıştır ve muhtarlık kurumu kuruluncaya kadar mahalle yönetiminde söz hakkı sahibi olmuştur. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nda mahalle imamlarının yetkileri sadece mahalle yönetimi ile sınırlı olmayıp bu yetkisinin yanında mahalle imamlarına; nüfus, evlenme ve boşanma işleri gibi bazı resmi yetkiler tanınmıştır(Ergin, 1932: 166). Mahalle yönetiminde önemli kurumlardan birisi de "Avarız Akçesi"dir. Avarız akçesi şehirlerdeki sorunların giderilmesi, devlete ek gelir kaynağı sağlaması bakımından fon özelliği taşımıştır(Şahin ve Işık, 2011: 30).

Ayrıca mahalle halkından toplanan para ile yönetilmekte olan mahallelerde olası gerçekleşebilecek bir yangına karşı ilk müdahale için günümüz itfaiyelerinin işlevini gören mahalle tulumbarları da bulunmuştur. Osmanlı Devleti'nde mahallelere yerleşmek belirli hususlara dayanmıştır. Bu bağlamda belirli şartları taşıyan kişiler mahallelere yerleştirilmiştir. Bu şartlar arasında dürüstlük, ahlaklı oluş gibi özellikler taşıması gerekmiştir. Ayrıca mahalleye yerleşecek olan kişilerin kefil bulması da şart olarak konulmuştur. Bunun sayesinde çarpık yerleşimde engellenmeye çalışılmıştır. Düzenli bir yapının oluşması bakımından mahallelerde kontrol önemli bir yer teşkil etmiştir. Tanzimat'tan önce II. Mahmut dönemi reformlarıyla imam-kadı hiyerarşisinin yıkılmaya başladığı bir dönem olmuştur. Bu sistemde kadınların yönetimdeki pozisyonları değişince mahallelerdeki imamlarında mahallelerde ki yönetimde etkileri azalmıştır. Bu durum özellikle II. Mahmut döneminde değişime uğramış, imamların yönetimdeki etkileri azalmış, muhtarlar yerel yönetimlerde etkili olmaya başlamıştır. Nitekim köyler muhtarlara bağlı bir hale gelmiştir(Es, 2008: 29).

2. Tanzimat Sonrası Dönemde Belediye Hizmetleri Ve Modernleşme

Osmanlı İmparatorluğu'nda III. Selim ile başlayan II. Mahmut ve Tanzimat Fermanı ile devam eden modernleşme hareketleri Kırım Savaşı'ndan sonra batı devleti ile kurulan yakın ilişkiler sayesinde belediyeçilik anlayışı yeniden şekillenmiştir(Aytaç, 1998: 22). Modern anlamda ilk belediye yönetiminin İstanbul'da Osmanlı İmparatorluğu müttefiklerin etkisiyle olmasının nedenlerine baktığımızda; Kırım Savaşı sırasında İstanbul'da birçok gayrimüslimin yaşamakta olması ve batılı devletlerin kendilerine yaraşır kentlerde yaşamalarını istemişlerdir(Türe, 2000: 38).

Kırım Savaşı'nda; Rusya'ya karşı İngiltere, Fransa ve İtalya ile ittifak yapan Osmanlı Devletine başkentlik yapan İstanbul konumu dolayısıyla temel lojistik merkezi haline getirilince savaş nedeniyle Avrupa'dan çok sayıda asker, gazeteci, diplomat, sağlık görevlisi, tüccar, sanatçı vb. birçok kesimden insan geldi. Hal böyle olunca nüfusu nedeniyle beledi sıkıntılar yaşayan İstanbul'un yaşadığı sorunlar Avrupa'dan gelen nüfusun etkisiyle daha da arttı. Avrupa kamuoyunda da yankı bulan bu durum, Osmanlı'da ilk belediyenin kurulmasına nedenlerinden birini oluşturuyordu. Şehirlerdeki düzensizlikten kaynaklanan bu nedenin dışında Osmanlı'da belediye idaresinin kurulmasının diğer bir nedeni; batılı devletlerin azınlıkların bağımsızlık sağlamaları için belediyeleri aracı olarak görmeleri etkili olmuştur(Karabulak, 2013: 40-41).

2.1. İlk Düzenleme Altıncı Daire-i Belediye ve İstanbul Şehremaneti

Tanzimat öncesi beledi hizmetlerin görüldüğü geleneksel kuruluşlardan Osmanlı'nın ilk kez sıyrılması 16 Haziran 1854 tarihinde yasal olarak ilk belediye kuruluşu olan İstanbul Şehremaneti kurulması ile olmuştur(Es, 2008: 33). Şehremaneti bir nevi danışma görevi üstlenmiştir. Şehremini merkezi idare tarafından atama yolun ile göreve getirilmekteydi. Şehremini'nin göreve atanması hükümet ve padişahın onayıyla olmaktadır. Şehreminin üyeleri arasında esnaf veya bazı ileri gelen memurlardan oluşan bir şehremaneti meclisi tarafından oluşturulmaktaydı(Karabulak, 2013: 41).

Devlet başkanı tarafından atanıp ve meclisi-i vâla'nın doğal üyesi olan Şehremini, günümüzün belediye encümenlerine denk gelen şehir meclisleri şeklinde idare edilmekteydi. Şehir meclisleri on iki üyeden oluşmuştur(Tümerkan, 1946: 14). Bütçesi yetersiz ve bağımsız gelirlere sahip olmayan Şehremaneti, devlet vergi ve resimlerini toplamakla sorumluydu(Karabulak, 2013: 41). Şehremini'nin gelirleri 1877 Belediye Kanunu'nun çıkmasına değin merkezi idarenin bütçesinde olmuştur. bu bağlamda belediyenin masrafları hükümet tarafından kapatılmıştır(Es, 2008: 33).

Şehremaneti, pazarlarda fiyatların belirlenmesi, yolların yapılması, kentlerin temizlenmesi, pazarların denetlenmesi, vergi ve resimleri tahsil etmek gibi genel beledi hizmetlerinin yanında İstanbul halkının zaruri ihtiyaçlarından olan eşyanın kolaylıkla teminini sağlamak gibi görev ve hizmetleri de olmuştur(Ergin, 1995: 1272).

Şehremini, merkezi idarenin önemli kurumları arasında görülmüştür. Bunun yanında başka kurumlarla da bağlantılı olduğu belirtilmiştir. Bu kurumlardan bir tanesi olan İhtisap Müessesinin devamı olarak görülmüştür. Nitekim bu hususta klasik sistemin devamı olarak aktarılmıştır. Mali kaynakların yetersizliği eklenince kendisinden beklenen görevleri yerine getiremeyen Şehremaneti beklenen sonucu vermemiştir. Bu durum meclisin kurulduğu tarihten üç yıl sonra feshedilmesine neden olmuştur(Karabulak, 2013: 42).

Meclis feshedilmeden önce Şehremaneti'nin yeniden şekillenmesi için hazırlanan planların aktarılması için yapılan araştırmalar Avrupa standartlarına uygun çalışmasını ve hizmet sunmasını sağlamak amacıyla Padişah'ın yazdığı izni sayesinde 1855 yılında İntizam-ı Şehir Komisyonu tertip edilmiştir. Kurulan bu komisyonu, kent merkezlerinin alt yapısını düzeltmek ve sorunların giderilmesi için çalışmalara yapmak üzere 1857 yılına kadar görevini sürdürmüştür. Söz konusu Komisyon yaptığı hizmetlerin yanında yaptığı hizmetlerin daha yararlı olması için bir takım önerilerde getirmiştir. Nizamname-i Umumi bu önerilerden ön plana çıkan bir müessese olmuştur. Bu müessese İstanbul'un on dört daireye bölünmesi ve bu on dört bölüme de farklı Şehreminilerin atanması gerektiğini vurgulamıştır. Bu öneri padişah

tarafından onanmıştır. Galata ve Beyoğlu'nda zengin ailelerin bulunması, vergilerin sorunsuz toplanması düşüncesi ile Osmanlı idaresinde 1858 yılında Altıncı Daire-i Belediye oluşturulmuştur(Es, 2008: 34).

Altıncı Daire-i Belediye kurulunca başına yabancılarla ve diplomatik misyonla ilişki içerisinde olan baş hariciye teşrifatçısı olarak görev yapan Mehmet Kamil Bey getirilmiştir. Amacı ticareti düzenlemek ve Avrupalı kent hizmetlerini getirmek olan Altıncı Daire-i Belediye İstanbul'un çeşitli semtlerinin haritalarını çizmiştir. Galata ve Beyoğlu bu semtlerden olmuştur. Altıncı Daire-i Belediye İstanbul'un birçok yerine hizmetlerde bulunmuştur. Bu hizmetler arasında İstanbul'un çeşitli semtlerine bahçelerin yapılması, hastane kurulması, istiklal caddesinin aydınlatılması gibi yenilikler yapmıştır. Bu hizmetlerin yanında İstanbul'un semtlerinin temizlenmesi görevi, alt yapı hizmetlerinin yerine getirilmesi gibi kararlar uygulamaya girmiştir. 1859'da çıkan kararlarla sokaklar üç bölüme ayrılmıştır. Bu bölümlerde sokaklar da kendi içlerinde bölünmüşlerdir. Önem teşkil eden sokaklar birinci sınıf sokak, ikinci sınıf sokak ve üçüncü sınıf sokak gibi bölümlere ayrılmıştır. Bunlara arasında temizlik açısından birinci sınıf önde olmuştur(Beyoğlu Belediyesi Hakkında, E.T. 03.03.2015).

İstanbul, Osmanlı'ya bağlı diğer şehirlerden eskiden de farklı bir yönetim yapısına sahip olduğu için çıkarılan Nizamname-i Umumi kanunu bu bölgeye özel bir durum olarak ilk defa ortaya çıkan bir kanun olmamıştır. Nitekim bu kanundan da önce bu tür kanunlar çıkmıştır. Bu dönemde İstanbul dört farklı bölüm şeklinde yönetilmiştir. Bu bölümler arasında Dersaadet, Üsküdar, Galata ve Eyüp semtleri bulunmuştur. Bu aynı zamanda yerel yönetimlerin Osmanlı Devleti tarafından ne kadar önemsendiğini de göstermektedir(Eryılmaz, 1995: 187). Ancak Altıncı Daire-i Belediye teşkilatlanması her ne kadar Osmanlıdaki diğer geleneksel kurumlarda olduğu gibi atama yolu ile gerçekleşmesi geleneksel kurumların örnek alındığını değil, batı teşkilatları şeklinde yapılandığını göstermiştir(Yörükoğlu, 2009, 135).

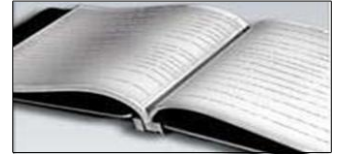
Altıncı Daire-i Belediye'nin vazifelerini açıklayan Kanun 27 Ocak 1958'de çıkarılmış ve bu nizamname Altıncı Daire-i Belediye'nin yetkilerinin belli ölçüde serbest ve doğrudan merkeze bağlı bir devlet ofisi gibi çalışmasını öngörmüştür(Ortaylı, 2000: 147). Osmanlı'nın gelir tahsil açısından ilk mahalli idare birimi olan Altıncı Daire-i Belediye masraflarını, merkezi yönetimin gönderdiği fonlardan karşıladığı gibi, esnaflardan toplanan emlak vergisinden gelen kaynaklarla da karşılamaya çalışmıştır(Ulusoy, ve Tekin, 2004: 154).

Batı tarzı belediye teşkilatlanmalarının Osmanlı'daki deneyimini oluşturan Altıncı Daire-i Belediye söz konusu dönemde Osmanlı İdaresinin daha önceden alışık olduğu geleneksel kuruluşlardan farklı olarak çağdaş belediyeciliğin temelini oluşturmuştur. Belediyecilik anlayışında atılan bu adımlar belediyecilik teşkilatının yaygınlaşması amaç edinerek atılmıştır. On yıl denenip olumlu sonuçları görülmeye başlanan Altıncı Belediye Dairesi İstanbul'un diğer bölgelerinde de böylece benzer teşkilatlanmaların yolunu açtı(Karabulak, 2013: 44).

İstanbul'un on dört belediye dairesine ayrıldığı Dersaadet İdare-i Belediye Nizamnamesi 1868 tarihinde hazırlanmış ve her daireye üst düzey bir memur atanmıştır. Bu belediyelerde meclisler kurulmamış ve memurlar atanmamıştır(ORTAYLI, 1985: 242).

Dairelerin sınırları şu şekildedir (İslamoğlu, 2012: 155-156):

Birinci daire, sahil kısmı Yalı Köşkü'nden Aksaray'a ve ilaveten Bayezid ve Süleymaniye'den Unkapanı İskelesi'ne kadar;

İkinci daire, Langa yolundan Bayezid Şehzade ve Fatih Camileri mahallelerinden, Haliç sahiliyle Edirne Kapısı'na kadar;

Üçüncü daire, Odun Kapısı'ndan Yedikule'ye ve Langa'ya kadar deniz kenarında bulunan mahalleler;

Dördüncü daire, Eyüp ve Bahariye ve Kağıdhaneköyü ve Alibeyköyü ve Küçükköy'den Ayastefanos ve Makriköyü'nden Yedikule'ye kadar sur dışında bulunan mahalleler;

Beşinci daire, Sütluçe, Hasköy, Kasımpaşa;

Altıncı daire, Kasımpaşa Deresi'nden Tatavia ve Feri köyü dahil, Küçük çiftlik Deresi'yle Dolmabahçe İskelesi'ne kadar ara yerde bulunan yerler;

Yedinci daire, Dolmabahçe'den sahil yolundan Kayalara ve kara yolundan Levend Çiftliği ve Şişli Feriköy'üne kadar olan köyler;

Sekizinci daire, Kayalardan Kireç Burnu'na kadar sahil yolu ve kara yolu kısmındaki yerler;

Dokuzuncu daire, Kireç Burnu'ndan Belgrat Köyü'ne ve oradan Kefeli köyü ve Rumeli Fener'e kadar;

Onuncu daire, Anadolu Feneri'nden Kanlıca Körfezi'ne kadar ara yerde olan köyler;

On birinci daire, Kanlıca Körfezi'nde Çengelköy'üne kadar;

On ikinci daire, Havuzbaşı'ndan Haydarpaşa Çayırı'nın Selimiye Kışlası tarafı ve Büyük Çamlıca'dan Çengelköyü İskelesi meydanında olan köyler ve mahalleler;

On üçüncü daire, Haydarpaşa, Kadıköyü, Kurbağalıdere, Moda ve Küçük Çamlıca, Erenköy Bostancıbaşı Köprüsü;

On dördüncü daire, Adalar olarak belirlenmiştir.

Dersaadet İdare-i Belediye Nizamnamesiyle on dört belediye dairesine ayrılan İstanbul'un on dört belediye dairesinin sathi sınırları çizilirken, 1877 yılında Dersaadet Belediye Kanunu çıkarılarak İstanbul sınırları açıkça çizilmiş yirmi belediye dairesine ayrılarak bu nizamname ile bu dairelere ayrı ayrı birer isim verilmiştir (Toprak, 1994: 137).

İstanbul Şehremanetinin yirmi belediye dairesine ayrıldığı Dersaadet Belediye Kanunu'na göre Şehremaneti'nin organları Padişah tarafından atanan altı üyeden oluşan Şehremaneti Meclisi ve Şehremininden oluşmuştur. Şehremaneti Meclisi yılda iki kez toplanmıştır. Kendi içlerinden seçtikleri iki üyeden oluşan Cemiyet-i Umumiye-i Belediyesi kurulmuştur. Ücret almaksızın görev yapan bu belediye dairelerinin organları üyeleri merkezden seçilip, iki yıl süreyle atanmışlardır. Daire-i Belediye Meclisi Reisi seçimlerle iş başına gelmekteydi. Halk tarafından seçilenler on iki üyeden oluşup, Daire-i Belediye Meclisi şekillenmiştir (Karabulak, 2013: 49).

2.2. Taşrada Belediye Yönetiminin Yaygınlaştırılması ve Modernleşme

Osmanlı Devleti'nde Belediyecilik anlayışının uygulandığı ilk yer devletin başkenti olan İstanbul olmuştur. Bu bağlamda belediye sisteminin kuruluşu, gelişimi İstanbul şehri örnek teşkil edecek şekilde kurulmuştur. 1800'lü yıllardan itibaren Osmanlı'da başlayan merkezi yönetimin taşralarda kuvvetlenmesi çalışmaları belediyecilik sisteminin oturmaya başlamasıyla başlamıştır. Nitekim bu çalışmalar ve modernleştirmeler taşranın yeniden şekillenmesiyle sonuçlanmıştır. Bu bağlamda 1864 ve 1871 yıllarında vilayet nizamnameleri adı altında taşradaki belediyecilik teşkilatının sisteminin kurulması için aşağıda verilen iki kanun çıkarılmıştır (Karabulak, 2013: 50).

2.2.1. 1864 (Tuna) Vilayet Nizamnamesi

Osmanlı İmparatorluğunun başkent yönetiminde yaptığı yenilikler taşra yönetiminde reformu kaçınılmaz hale getirdiğinden İmparatorluk; 1863 yılı sonlarına doğru yeni bir nizamname hazırlamak üzere Fuat Paşa'nın yönetiminde Ahmet Cevdet Paşa ve Mithat Paşa'nın da katıldıkları bir komisyon oluşturulmuştur(Seyitdanlıoğlu, 1999: 55). Toplanan komisyon çalışmaları neticesinde Osmanlı tarihine Tuna Vilayeti Nizamnamesi diye geçen kanun sadece Tuna bölgesini kapsamamış devletin her yerine uygulanacak bir şekilde oluşturulmuştur. Bu belediye nizamnamesi ile Tuna Vilayeti de kurulmuştur(Şentürk, 1992: 168).

Ön uygulama alanı için oluşturulan vilayette, Tuna Vilayet Nizamnamesinin vilayet içinde pozitif sonuçlar vermesi üzerine Osmanlı Devleti Vilayet Nizamnamesini diğer bölgelere de uygulamaya koymuştur. Nitekim Tuna Vilayet Nizamnamesi belediyeceğinin sistemli hale getirilmesine büyük katkılar sunmuştur. 1864'te çıkarılan Vilayet Nizamnamesinin benzeri olarak 1867 senesinde Vilayet-i Umumiye Nizamnamesi taşradaki bölgeleri içine alacak şekilde genişletilmiştir(Karal, 1988: 156).

42.2.2. İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi (1871)

1864 Nizamnamesinin yürürlükten kalmasına neden olan İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi 22 Ocak 1871 de yürürlüğe girmiş ve bu Nizamnameyle Osmanlı Devleti idari bakımdan 123 sancağa ve 27 vilayet bölünmüştür(Karabulak, 2013: 50). Anadolu ve Rumeli'deki birçok sancakta bu kanunlara göre düzenlenmiştir. (Karal, 1988: 158). Günümüzün güvenceli memurluklarından biri olan vali muavinliğinin İlk kez tesis edildiği İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesinin kapsadığı alanlar geniş olmuştur. Nitekim vali dışında mülki idarenin vazifelerini de belirlemiştir(Karabulak, 2013: 51).

Bu bağlamda çıkarılan nizamnameye göre valiye bağlı birçok devlet memurluğu olmuş olup, modernleşme açısından çok büyük bir atılım olmuştur. Bunlar arasında umur-u ecnebiye müdürü, mektupçu, ziraat ve ticaret müdürü, evkaf müdürü ve alay beyi, defterdar, tarik emin, almak ve nüfus müdürü, defter-i hakani müdürü gibi memurluklar valiliğe bağlı hale getirilmiştir. Bu durum sayesinde, İmparatorluk elinde bulunanları rasyonel bir şekilde planlayarak, oluşturulan ve oluşturulacak görevleri izleme imkânı bulmuştur. Ayrıca nizamnameye göre köyler muhtarlar tarafından idare edilen en küçük taşra yerleri olarak şekillenmiştir(Torun, 2012: 94).

Nizamnamede taşralarda ve vilayet merkezlerinde belediye meclislerinin kurulmasını öngörmüştür. Bu bağlamda belediye meclislerinin mali kaynaklarının da kısıtlı olduğu belirtilmiştir. Uygulamadaki bu ciddi aksaklıklara rağmen Osmanlı İmparatorluğu'nun idari yapısında yer alan bu kuruluşlar; yerel temsilcilerin idari bir görüş ve tecrübe kazanmasını da sağlamış ayrıca yerel yönetim geleneğini oluşturulmasında rol oynamıştır(Ortaylı, 2000: 177-178).

2.3. Taşra Belediye Kanunu (Vilayetler Belediye Kanunu)

İmparatorluk 1877 yılına geldiğinde “Dersaadet Belediye Kanunu” ile birlikte İstanbul dışındaki teşkilatlanmasının yasal temelini oluşturan “Vilayetler Belediye Kanunu”nun çıkması Şehremaneti'nde belirtildiği üzere İstanbul haricinde 1930 yılına değin faaliyette bulunacak bir yapıyı meydana getirmiştir(Yörüköğlu, 2009: 4). 1877 tarihinde çıkarılan Vilayetler Belediye Kanunu Osmanlı Devleti'nde taşralara yönelik yapılan modernleşmeleri

ve düzenlemeleri içermiştir. Bu düzenlemede kentin nüfusuna göre altı veya on iki kişilik belediye meclisleri ile meclis üyeleri merkezi yönetim tarafından atanmışlardır(Es, 2008: 36).

Türk belediyecilik tarihi açısından önemli bir gelişme ve modernleşme olan 1877 yılında çıkarılan Belediye Kanunu, ilk defa gizli oy ile açık tasnif esasını ve tek dereceli seçimi getirmiştir. Diğer yandan Vilayetler Belediye Kanunu ise belediyelere nüfus sayımı, belediye mallarının idaresinde belediyelere kolaylık sağlamak amacıyla belediyelere istimlak yetkisi vermek gibi yeni görevler de yüklemektedir(Ortaylı, 2000: 190).

53. SONUÇ

Bu çalışmada Osmanlı Devleti'nde kurulan belediyecilik anlayışı ele alınmıştır. Bu bağlamda Tanzimat sonrası Osmanlı Devleti'nde modern anlamda gelişen belediye teşkilatının yenilenmesi incelenmiştir. Belediye teşkilatı Osmanlı Devleti'nde sadece Tanzimat sonrasında değil öncesinde de var olmuştur. Nitekim klasik dönemde kurulan belediyecilik anlayışı yerleşmiş, Tanzimat sonrasında ise taşralara kadar yayılmıştır. Tanzimat öncesi dönemde de belediye hizmetleri vâkıflar, loncalar, kadılık kurumu ve mahalle yönetimi gibi mali özerkliği ve tüzel kişiliği bulunmayan birtakım gönüllü kuruluşlar veya atanmış kişilerce görülmüştür.

Bu bağlamda Tanzimat sonrası belediye teşkilatının modern şekilde belirlenmesi kendisine has bütçe ve gelir kaynaklarının yetersiz olması bu belediyelerin günümüz belediyelerinden farklı olduğunu göstermemektedir. Modernleşme açısından belediyecilik ve yerel yönetim fikrinin gelişmesi Tanzimat dönemi ile başlamıştır. Kırım Savaşı döneminde müttefik(dost) ülkelerin ısrarları belki de idaredeki belediye hizmetlerinin aksamaları, Osmanlı Devletinde belediyecilik anlayışının gerekli olduğu konusunda birleştirmiştir. Bu süreç de gerçek anlamda nakdi geliri olan özerk bir belediyecilik anlayışı kurulamamıştır. İlk girişim olarak İstanbul Şehremaneti ile oluşturulmuştur. Hizmet ve işleyişindeki başarı modern anlamda yapılaşmanın Osmanlı taşrasında yaygınlaşmasını sağlamıştır. Kurulacak olan Türkiye Cumhuriyetinin Belediyelerinin düzen ve işleyişinin temeli bu kanun ile yasalara dayanmaktadır.

KAYNAKÇA

- AYTAÇ, Fethi (1998), Açıklamalı Belediye Kanunu, 6.Bas., Seçkin Yayınevi, Ankara.
- ÇELİK, Behiç (1995), “Türk Belediyeciliğinin Tarihsel Gelişimi”, Yeni Türkiye, Yıl 1, Sayı 4, Mayıs-Haziran, ss.588-597.
- ÇELİK, Gülfetin(2000), Su Hukuku ve Teşkilatı, İstanbul Araştırmaları Merkezi, İstanbul.
- DOĞAN, M. Sabri(2004), İslam Su Medeniyeti ve Konya Suları. Nüve Kültür Merkezi. Konya.
- ERGİN, Osman Nuri (1932), Beledi Bilgiler, Hamit Bey Matbaası, İstanbul.
- ERGİN, O.N. (1936), Türkiye’de Şehirciliğin Tarihi İnkişafı, Cumhuriyet Gazete ve Matbaası, İstanbul.
- ERGİN, Osman Nuri (1995), Mecelle-i Umur-ı Belediyeye 2. Cilt - Tarih-i Teşkilat-ı Belediyeye 2. Bölüm, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul.
- ERSOY, Neşet (2003), “Anadolu’da Sivil Toplum Örgütlenmesinin Tarihsel Gelişimi”, Türk İdare Dergisi, Yıl 75, Sayı 438, Mart, s.129-157.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 64 Kasım – Aralık 2017

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X Calal-Abad Uluslararası Üniversitesi,

Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü

Calal-Abad – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

- ERYILMAZ, Bilal (1995), İktisadi ve İdari Yönden Yerel Yönetimlerin Tarihi Gelişimi, Yerel Yönetimler ve Eğitim Sempozyumu, İstanbul Büyükşehir Belediye Personel ve Eğitim Daire Başkanlığı, İstanbul.
- ERYILMAZ, Bilal (2007), Kamu Yönetimi, Okutman Yayıncılık, Ankara.
- ES, Muharrem (2008), “Osmanlı Devletinde Mahalli İdareler”, Yerel Siyaset Dergisi, Sayı: 27, Mart 2008, (ss. 29–38).
- İSLAMOĞLU, Abdullah (2012), Osmanlı Devletinde Modern Belediye'nin Hukuksal Açıdan Kurumsallaşması, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- KARABULAK, Selçuk(2013), “Türk Kamu Yönetiminde Belediyecilik Tarihi” İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- KARAL, Enver Ziya (1988), Osmanlı Tarihi, Islahat Fermanı Devri (1861-1876), 4.baskı, T.T.K. Basımevi, Ankara.
- KOCA, Halil İbrahim (1996), Kanun ve Nizamnameler Işığında Dersaadet Belediye Teşkilatı (Şehremaneti) (1855-1313), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Siyaset Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- NIRVEN, Saadi Nâzım(1946), İstanbul Suları, İstanbul.
- ORTAYLI, İlber (1976), “Osmanlı Kadısının Taşra Yönetimindeki Rolü Üzerine”, Amme İdaresi Dergisi, Cilt: IX, Sayı: 1, Ankara.
- ORTAYLI, İlber (1985), “Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde Yerel Yönetimler” Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, Cilt:I, Sayı:1, (ss. 231-244).
- ORTAYLI İlber,(2000), Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880) Türk Tarih Kurumu yayınları.
- ORTAYLI, İlber(2008), “Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi” Cedit Neşriyat Matbuat İnş. ve Nak. Tic. Ltd. Şti.,Ankara.
- SEYİTDANLIOĞLU, Mehmet (1999), Tanzimat Devrinde Meclis-i Vâlâ (1838-1868), TTK Basımevi, Ankara.
- SUNAY, Cengiz(2002), Belediyeciliğin Doğuşu Sürecinde Osmanlı Mirası, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (3)2002/1,ss116
- ŞAHİN, Musa ve IŞIK, Esra (2011), “Osmanlı'dan Cumhuriyete Mahalle Yönetimi ”Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, sayı:30
- ŞENTÜRK, Hüdei (1992), Osmanlı Devleti'nde Bulgar Meselesi(1850-1875), T.T.K. Basımevi, Ankara.
- TOPRAK, Zafer (1994), “Altıncı Daire-i Belediye”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Cilt: I, (ss.220-223).
- TORUN, Fatih Sadık (2012), “Osmanlı Taşra İdaresinin Yeniden Yapılanma Süreci (1842-1876)”, Karadeniz Araştırmaları Dergisi, Kış 2012, Sayı: 32, (ss.81-97).
- TÜMERKAN, Sıdık (1946), Türkiye'de Belediyeler, İçişleri Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 64 Kasım – Aralık 2017

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X Calal-Abad Uluslararası Üniversitesi,

Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü

Calal-Abad – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

TÜRE, Fatih (2000), “Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Kökeni: Osmanlı İmparatorluğu’nda Yerel Yönetimler”, Yerel Gündem, Yıl:2, Sayı:5, (ss. 34-41).

ULUSOY, Ahmet ve Tekin Akdemir (2004), Mahalli İdareler Maliyesi, Seçkin Yayınları, Ankara.

YÖRÜKOĞLU, Fuat (2009), “Türk Belediyeciliğinin Gelişim Süreci”, Mevzuat Dergisi, Yıl: 12, Sayı: 135, (ss. 1-18).

İNTERNET KAYNAKLARI

Beyoğlu Belediyesi Hakkında

(http://www.beyoglu.bel.tr/beyoglu_belediyesi/default.aspx?SectionId=15, Erişim Tarihi 03.03.2015).